

УДК 725.54:726.7

д. арх., професор В.В.Шулик, О.О.Савченко,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ПРО ФОРМУВАННЯ ЗОН ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В СТРУКТУРІ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ

Обґрунтовано доцільність розміщення зон психологічної реабілітації населення у структурі православних комплексів.

Вступ. Християнство з давніх часів відіграло провідну роль у культурно-історичному розвитку та виступало провідною релігією в Україні. Періоди занепаду та відродження нашої держави невід'ємно пов'язані з розвитком сакральної архітектури, зокрема архітектури монастирських комплексів. Монастирі, початок зародження яких в Україні почався відразу після запровадження християнства на Русі, були осередками духовності та освіти. Монастирське духовенство виступало одним з основних чинників формування національної еліти, адже чернецтво не тільки подавало зразки вірного служіння ідеї, але і стало консолідуючим фактором національної стабільності. Чернече життя в монастирях поєднувалося зі світською діяльністю – просвітництвом, малярством, написанням та друкуванням літератури, лікуванням.

Перші праці, в яких описувалися монастирські комплекси, були присвячені окремим монастирям, в яких автори приділяли переважну увагу опису окремих будівель, аналізу іконостасу, фресок, розпису головного собору, висвітленню життя та діяльності його мешканців. Зокрема праці С.Культинко, Є.Горчакова, М.Максимович. Історія монастирів Полтавщини знайшла висвітлення у працях О. Грановського, В.Н. Жук та О.П. Єрмака. Істотно поживлюється процес вивчення монастирів наприкінці ХІХ поч..ХХст., значну роль у вивченні історичного минулого відігравали такі дослідники, як Н.Сементовський, С.Норова, М.Захарченко, А.Торський, М.Малеженовський та інш. У період становлення радянської влади в Україні історико-архітектурні дослідження здійснювали М.І.Брунов, І.В.Моргилевський, Ф.І.Шміт, Ф.П.Ернст. У повоєнні часи переважно проводилися роботи з натурних обстежень та відновленню зруйнованих пам'яток. Вивченням цього питання займалися М.К.Каргер, Б.О.Рибаков, П.Д.Барановський, П.О.Раппопорт та інш.[1]. Результати дослідження пам'яток, що збереглися на території нашої країни періоду Київської Русі, узагальнені в роботах Ю.С.Асеева, на їх основі

запропоновані рекомендації до реставрації значного числа пам'яток Х-ХІІІст., виявлені їх типологічні особливості.

Ліквідація радянського тоталітарного режиму та здобуття незалежності нашою державою у кінці ХХ сторіччя послужило значним поштовхом для відродження духовності у суспільстві, відновлення об'єктів сакральної архітектури. З перших часів формування української державності на сучасному етапі розпочалася робота з дослідження архітектурної спадщини, зокрема культових будівель та комплексів. Завдяки наполегливій дослідницькій роботі багатьох українських науковців-архітекторів, зокрема В.В.Куцевича, В.В.Вечерського, О.В.Лесика, М.Ф.Гуляницького, Г.І.Лаврика, Л.В.Прибеги, В.І.Тимофієнка, В.В.Чепелика, Б.С.Черкеса, Д.Н.Яблонського, В.Є.Ясієвича та інш. вдалося вивчити історію та особливості розвитку українського храмобудування, систематизувати ці знання. Починаючи з цього періоду було створено та захищено ряд дисертаційних робіт які пов'язані з даним дослідженням, зокрема роботи Н.С.Мірошник, О.Ю.Водотики та інш.

Основна частина. На сучасному етапі розвитку нашої держави постала негайна проблема у проведенні ґрунтовних досліджень монастирських культових комплексів з метою їх відтворення та реставрації. Реставрація та сучасне використання монастирів розглядається багатьма вченими як необхідна умова їх збереження [2]. Значну увагу цьому питанню приділено у дослідженнях Н.С.Мірошник. Зібравши інформацію про значну кількість монастирів та дослідивши їх, було розроблено методичні засади реабілітації монастирських комплексів у сучасних умовах. Подальше формування принципів та методів реставрації та відновлення повинне відбуватися з активним включенням цих пам'яток у сучасне життя зі збереженням історичного вигляду, функцій та традицій, що впродовж багатьох років визначали його діяльність. Але не менш актуальним є питання введення нових напрямків та складових у процес функціонування культових комплексів, що дозволило б надати істотного поштовху для їх відновлення та розвитку. Одним з таких напрямків є формування зон духовно-психологічної реабілітації в структурі монастирських комплексів.

Структура медичних закладів психологічного лікування та відновлення (амбулаторні та стаціонарні медичні заклади, центри психологічної реабілітації, приватні медичні заклади) дозволяє населенню частково відновити своє психічне та фізіологічне здоров'я, але у багатьох випадках неможливість усунення шкідливих факторів зменшує лікувальний ефект [3]. Доцільним є розміщення подібних закладів на ізольованих територіях, а саме в структурі позаміських рекреаційних чи духовних центрів, та монастирських православних комплексів зокрема.

Монастирські комплекси з давніх часів відігравали значну роль у житті суспільства, зокрема виконуючи рекреаційну функцію для населення. Велика кількість людей відвідувала їх з метою духовного відновлення, яке здійснювалося за допомогою відвідування богослужіннь, ландшафтотерапії у монастирських садах, спілкування з ченцями, залучення до їх життя та праці. Така практика поширюється й у наші часи.

У зв'язку з цим постає необхідність у вивченні планувальної організації монастирів з метою формування зон психологічної реабілітації в їх структурі. Специфіка функціонально-планувальної організації монастирів базується на таких принципах [2]:

- чітке групування забудови за функціональною ознакою та супідрядністю її у середині функціонально-планувальних зон та поміж ними (головна площа та культові споруди, житлова частина, господарча частина);

- концентричність поясів забудови, пов'язана з історичними етапами формування монастирських комплексів;

- відокремлення собору як головного ядра монастиря, орієнтація на нього основних споруд;

- прагнення до геометричної правильності обрису монастирського комплексу;

- консервативність православної сакральної архітектури. Однак наведені вище особливості не враховують можливість розширення функціонального наповнення монастирських комплексів і потребують подальшого вивчення. Це б дозволило чітко визначити принципи та прийоми формування (в межах території та поза межами; як окремої споруди, зблокованої або в існуючих монастирських спорудах) зон (закладів) психологічної реабілітації.

Формування подібних зон надало б змогу більш ефективно проводити психологічну реабілітацію для населення без втручання у життєдіяльність монастирської громади, надало б додаткового поштовху для розвитку монастирів та мережі лікувально-оздоровчого та духовно-паломницького туризму на території України.

Прикладом рішення подібних задач можуть бути пропозиції з формування зон психологічної реабілітації населення в структурі Мгарського Спасо-Преображенського монастиря (рис.1), які запропоновані авторами в ході експериментального проектування.

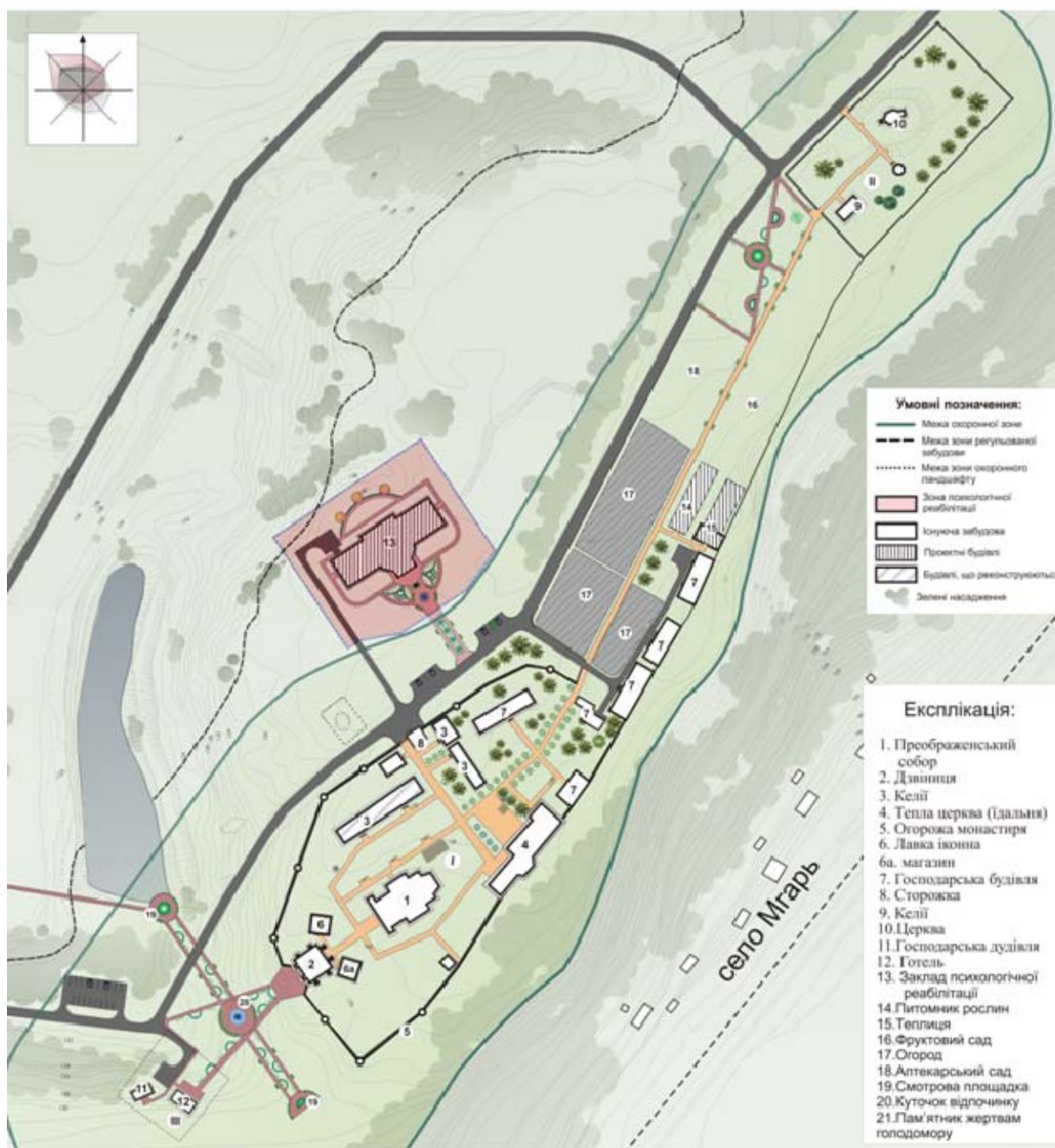

Рис.1. Схема генплану території Мгарського Спасо-Преображенського монастиря з виділенням зони психологічної реабілітації.

Висновки. Проаналізувавши специфіку та сутність діяльності монастирських комплексів, слід вказати на необхідність формування у їх складі зон психологічної реабілітації. Потрібно визначити принципи та прийоми формування цих зон у планувальній структурі таких комплексів без втручання в їх життєдіяльність, без порушення ізольованого життя мешканців монастиря та розробити рекомендації до їх застосування.

Основними задачами з формування функціонально-планувальної та просторової структури монастирських комплексів за умови розміщення в них зон психологічної реабілітації слід вважати такі :

1. Врахування історичних, національних особливостей сакральної архітектури, принципів функціонально-планувальної організації монастирських комплексів.
2. Врахування природно-кліматичних умов (органічно вписати об'єкт у природне оточення, враховуючи характер рельєфу місцевості та наявні зелені насадження).
3. Врахування соціально-економічних умов (склад та площі приміщень зон , їх функціональна організація повинна відповідати соціально-економічним вимогам релігійної громади).
4. Врахування технічних умов (використання традиційних будівельних матеріалів, що історично використовувалися при будівництві сакральних споруд, частково застосовуючи сучасні будівельні матеріали, конструктивні схеми).

Література:

1. Водотика О.Ю. Архітектура православних храмів України: історія та сучасність/О.Ю.Водотика. Монографія.-К.: СПД Коляда О.П.- 2006.
2. Мирошник Н.С. Православні монастирські комплекси України (Принципи функціональної і естетичної реабілітації): автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд.архітектури: спец. 18.00.01 “Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” / К. 1999. – 20с.
3. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания/Б.Г.Ананьев-М.: Нау-ка, 1977.
4. Бассин Ф.В. Психическая травма (к современному пониманию ее природы и общих принципов ее психотерапии): Руководство по психотерапии/ Ф.В.Бассин, В.Е.Рожнов, М.А.Рожнова -Ташкент, Медицина, 1979. – 192 с.
5. Кабанов М.М. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике/ М.М.Кабанов, А.Е.Личко, В.М. Смирнов - Л: «Медицина», 1983 – 210с.

Анотація

В статті визначено можливість формування зон психологічної реабілітації в структурі православних монастирських комплексів.

Annotation

The article determines the possibility of formation of zones of psychological rehabilitation of the population in structure of orthodox cult complexes.